

MOTIVACIJA I TIPOLOGIJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA IZAZIVANJA MRŽNJE

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i
implementira Vijeće Evrope

Autorica
Marija Lučić-Ćatić

Dizajn
Sanin Pehlivanović

Print
#LevelUpYourMedia

Ovaj dokument je izrađen na inicijativu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH /
Ministry for Human Rights and Refugees of BiH

Ovaj dokument je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope kroz projekat "Ka jednakoj, inkluzivnoj i tolerantnoj Bosni i Hercegovini" u okviru zajedničkog programa "Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2023-2026", te od strane Nacionalne fondacije za demokratiju (NED) kroz projekat koji implementira Atlantska inicijativa. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije, Vijeća Evrope ili Nacionalne fondacije za demokratiju (NED).

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je odobrena, osim u komercijalne svrhe, sve dok se čuva cjelovitost teksta, odlomak se ne koristi izvan konteksta, ne pruža nepotpune informacije ili ne dovodi na drugi način u obmanu čitaoca u pogledu prirode, opsega ili sadržaja teksta. Izvorni tekst uvijek mora biti priznat na sljedeći način "© Vijeće Evrope, godina izdanja". Svi ostali zahtjevi koji se tiču reprodukcije/prevoda cijelog ili dijela dokumenta, trebaju se uputiti Direktoratu za komunikacije Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na e-mail publishing@coe.int).

Sva ostala prepiska koja se odnosi na ovu publikaciju treba biti upućena na adresu generalnog Direktorata za demokratiju/odjel za borbu protiv diskriminacije Vijeća Evrope, Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00 23, E-mail: Horizontal.Facility@coe.int.

© Vijeće Evrope, novembar, 2024. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uvjetima

MOTIVACIJA I TIPOLOGIJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA IZAZIVANJA MRŽNJE

Sarajevo, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. MOTIVACIJA I TIPOLOGIJA POČINITELJA KAZNENIH DJELA IZAZIVANJA MRŽNJE	9
3. STUDIJA SLUČAJA U BOSNI I HERCEGOVINI	15
4. KLJUČNI NALAZI KVANTITATIVNOG DIJELA ISTRAŽIVANJA	17
4.1. Uzorak	17
4.2. Izazivanje mržnje po zaštićenoj osnovi	17
4.3. O počiniteljima	18
5. KLJUČNI NALAZI KVALITATIVNOG ISTRAŽIVANJA	23
5.1. Opis slučaja	23
5.2. O počinitelju	24
5.3. O djelu	24
5.4. Počiniteljevo viđenje	24
6. DISKUSIJA I ZAKLJUČCI	27
Bibliografija	29
Zakoni i propisi	32

1. Uvod

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, u partnerstvu s Atlantskom inicijativom i uz podršku zajedničkog projekta Evropske unije i Vijeća Evrope te Nacionalne fondacije za demokratiju (NED), provelo je sveobuhvatno istraživanje motivacije počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje. Ovim istraživanjem Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ispunjava jednu od aktivnosti predviđenih u "Mapiranju odgovora na govor mržnje u Bosni i Hercegovini: Izvještaj o situacionoj analizi i mapiranju".¹

Ovaj dokument usvojilo je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine 27. novembra 2023. godine na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. Dokument, koji je izrađen uz podršku Evropske unije i Vijeća Evrope, pruža sveobuhvatan pregled trenutne situacije u Bosni i Hercegovini, postavljajući jasan plan i prioritetne mjere u suočavanju s govorom mržnje na sistemskoj razini. Osim toga, cilj dokumenta o mapiranju je produbljivanje razumijevanja specifičnosti govora mržnje i dostupnih pravnih sredstava u Bosni i Hercegovini kako bi se postavila osnova za efikasnije rješavanje problema. Razvijen je putem inkluzivnog aktivnog učešća 34 relevantna subjekta.

Istraživanje motivacije počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje nudi dublji uvid u motive koji se nalaze u pozadini individualnih ponašajnih obrazaca te je razumijevanje ovih procesa značajno kako s teorijskog tako i s praktičnog, uporabnog aspekta. Naime, i sami teoretičari su, primjenom Maslowljeve hijerarhije potreba, Herzbergove dvofaktorske teorije, McClellandove teorije motivacijskih postignuća,

¹ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (2022). *Mapiranje odgovora na govor mržnje u Bosni i Hercegovini: Izvještaj o situacionoj analizi i mapiranju*. Vijeće Evrope. Dostupno na: http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/Mapping%20responses%20ENG_11.04.pdf

Vroomovog kognitivnog modela motivacije i Adamsove teorije pravednosti, uspjeli dodatno produbiti saznanja o motivaciji počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje i kreirati određenu tipologiju počinitelja koja doprinosi boljem razumijevanju razloga koji uzrokuju ovu vrstu ponašanja na individualnoj razini.

Stoga je u ovom istraživanju, pored pregleda teorijskih spoznaja i promišljanja, kombiniranjem kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih metoda, izvršena analiza motivacije i karakteristika počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje. U svrhu navedenog izvršena je analiza postojeće sudske prakse u sve četiri jurisdikcije u Bosni i Hercegovini (BiH) u periodu od 2018. do 2022. godine, s apsolutnim uzorkom sudskih predmeta vezanih za kaznena djela izazivanja mržnje.² Ispitani uzorak činilo je 17 slučajeva kaznenih djela izazivanja mržnje s ukupno 24 počinitelja. U jednom postupku donijeta je oslobađajuća presuda, dok je u 16 slučajeva sa 23 počinitelja donesena osuđujuća presuda.

Ovaj jedinstveni kvantitativni i kvalitativni pristup omogućava nam da dublje istražimo osobnu motivaciju i pojedinačne okolnosti koje su dovele do počinjenja samoga kaznenog djela. Nalazi dobiveni ovim istraživanjem mogu dovesti do unapređenja preventivnih strategija, istraga, procesuiranja i sankcioniranja počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje u Bosni i Hercegovini.

2 Uzorak je kreiran sukladno nalazima Misije OSCE-a u BiH koji su prezentirani u Monitorima mržnje, te je prema nalazima u njihovim evidencijama ostvaren apsolutni uzorak. Na temelju slučajeva detektiranih u Monitorima mržnje poslali smo zahtjeve za pristup predmetima odnosnim tužiteljstvima i sudovima.

2. Motivacija i tipologija počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje

Tko su osuđeni počinitelji za kaznena djela izazivanja mržnje uopće, a tko su oni u Bosni i Hercegovini?

Kako bismo razumjeli prirodu kaznenih djela izazivanja mržnje, korisno je bolje razumjeti ljude koji čine takva kaznena djela. Naime, u kaznenim predmetima izazivanja mržnje, kao i u slučajevima zločina iz mržnje, najveći je izazov utvrditi je li kazneno djelo počinjeno iz rasističkih, etničkih, vjerskih, spolnih ili nekih drugih osnova, kao rezultat eventualnih predrasuda o odnosnim skupinama. Stoga je u tim kaznenim djelima ključno pitanje motivacije počinitelja.

Motivacija je opći pojam koji obuhvaća stanja pojedinca pod čijim utjecajem se nosi s određenim aspektima svoje okoline, a koja rezultiraju stimuliranim i fokusiranim ponašanjem.³ Naime, motivaciju počinitelja čine složeni psihički procesi koji potiču, reguliraju i usmjeravaju njihovo ponašanje koje u konačnici dovodi osobu do počinjenja određenog kaznenog djela.⁴

U psihološkoj literaturi motivacija se često opisuje kao poticaj koji daje svrhu ili smjer ponašanju djelujući na svjesnoj ili nesvjesnoj razini.⁵ Ovu i slične definicije često prate razne motivacijske teorije koje se općenito mogu kategorizirati u dvije glavne vrste: teorije sadržaja i procesne teorije. Svaka od njih različito pristupa motivaciji, usredotočujući se na čimbenike koji motiviraju ponašanje ili kognitivne procese koji igraju ulogu u motivacijskoj dinamici.⁶

3 Skinner, Ch.E. (1971). *Educational psychology*, Warszawa.

4 Marcinkiewicz, P. (2011). Offender's motivation as a premise for criminal liability, *Prokuratura i Prawo*, No. 5, 24-38.

5 APA Dictionary of Psychology, Dostupno na: <https://dictionary.apa.org/motivation>

6 Bandhu, D., Mohan, M. M., Prashanth Nittala, N. A., Jadhav, P., Bhadauria, A., Saxena, K. K. (2024). Theories of motivation: A comprehensive analysis of human behaviour drivers. *Acta Psychologica*, Volume 244, Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001691824000544>

Teorije sadržaja usredotočuju se na specifične čimbenike koji motiviraju pojedince. Ove teorije prvenstveno imaju za cilj identifikaciju potreba ili želja koje pokreću ljudsko ponašanje, dok se procesne teorije usredotočuju na psihološke i kognitivne procese koji utječu na razine motivacije. Ove teorije istražuju kako ljudi odlučuju hoće li naporno raditi ili ne, na temelju njihovih očekivanja, ciljeva i percepcije pravednosti.

Psiholozi također opisuju različite vrste motivacije kao ekstrinzične (vanjske) ili intrinzične (unutarnje). Intrinzična motivacija je poticaj za uključivanje u određenu aktivnost koja proizlazi iz čistog zadovoljstva u samoj aktivnosti (npr. istinski interes za predmet koji se proučava), a ne zbog bilo kakve vanjske koristi koja bi se mogla ostvariti.⁷ Za razliku od nje, ekstrinzična motivacija je vanjski poticaj za uključivanje u određenu aktivnost, osobito motivacija koja proizlazi iz očekivane kazne ili nagrade (npr. dovršavanje zadaće koja nam se ne sviđa u zamjenu za plaćanje).⁸

Nadalje, teorija motivacije uzbuđenja sugerira da su ljudi motivirani za ponašanje koje im pomaže održati njihovu optimalnu razinu uzbuđenja.⁹

Za bolje razumijevanje motivacije počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje bitno je uzeti u obzir i pojedina istraživanja o motivaciji i tipologiji počinitelja zločina iz mržnje. Naime, iako kazneno djelo izazivanja mržnje predstavlja pogoršani oblik govora mržnje, a ne zločin iz mržnje, činjenica da su oba kaznena djela motivirana pristranošću omogućuje povlačenje paralela u tipologiji počinitelja.

U skladu s navedenim su i socijalno-psihološka istraživanja motivacije počinitelja koja počinjenje zločina iz mržnje vezuju uz pojam "predrasuda". Budući da termin "mržnja" u kaznenim zakonima u Bosni i Hercegovini (koji je prisutan u definicijama zločina iz mržnje i izazivanja mržnje) u osnovi predstavlja ponašanje motivirano predrasudama, vrijedi razmisliti kako su predrasude shvaćene u akademskim istraživanjima i kako nam one mogu pomoći u razumijevanju fenomena izazivanja mržnje.

Tako je Brown ponudio jezgrovitu definiciju predrasuda definirajući predrasude kao "svaki stav, emociju ili ponašanje prema članovima određene skupine koji izravno ili neizravno implicira neku negativnost ili antipatiju prema toj skupini".¹⁰

No zašto ljudi imaju predrasude i zašto se ponašaju na određeni način? Socijalno-psihološke teorije nude nekoliko objašnjenja na pitanje zašto počinitelji ciljaju osobe koje pripadaju određenim manjinskim skupinama. Objašnjenja se kreću od čisto

7 APA Dictionary of Psychology, Dostupno na: <https://dictionary.apa.org/intrinsic-motivation>

8 APA Dictionary of Psychology, Dostupno na: <https://dictionary.apa.org/extrinsic-motivation>

9 Hockenbury, D. H., Hockenbury, S. E. (2011). *Discovering Psychology*, Fifth edition, New York.

10 Brown, R. (2010). Prejudice: Its social psychology. Chichester: Wiley-Blackwell. Pp. 7. In: Walters, M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.

psiholoških (u smislu osobnosti ili kognitivnih procesa), preko radnji temeljenih na obrazovanju te obiteljskim i grupnim utjecajima (učenje predrasudnih stavova u školi, kod kuće ili od grupe vršnjaka), do međugrupne perspektive (gdje se predrasude vide kao rezultat sukoba ili napetosti koje postoje između grupa ljudi).¹¹

Zanimljiv i važan pogled nude teorije i istraživanja o percepcijama prijetnji i socioekonomskim čimbenicima koji uključuju međugrupne prijetnje i međugrupne emocije kao motivirajuće čimbenike. Recentna istraživanja su u objašnjavanju predrasuda više usredotočena na međugrupne čimbenike. Teorije o međugrupnim prijetnjama navode da je percipirana prijetnja koju određene skupine ljudi predstavljaju vlastitoj grupi ključna u objašnjenju predrasuda. Ove teorije prave razliku između "realne" i "simboličke" prijetnje, a mnogi eksperimentalni dokazi podržavaju vezu između percipiranih prijetnji (kako realnih tako i simboličkih)¹² i predrasuda prema drugim grupama.¹³ Glede međugrupnih emocija, u središtu pristupa je ideja da prijetnje uzrokuju specifične emocije koje dovode do određenih ponašanja.¹⁴

Također, neki kriminolozi nude strukturalna objašnjenja zločina iz mržnje gdje tvrde da je za razumijevanje uzroka zločina iz mržnje potrebno razumjeti strukture u društvu unutar kojih se zločini manifestiraju. Perry navodi da su zločini motivirani mržnjom ekstremni oblici diskriminacije koji su proizašli iz povijesti segregacije, diskriminacije i marginalizacije ljudi koji se smatraju "drugačijim". Ona ističe da se društvene hijerarhije formiraju kroz dominantne identitetske odrednice gdje pojedinci koji imaju najveću društvenu i političku moć predstavljaju svoj(e) identitet(e) kao odrednice na kojima društvo treba temeljiti svoj idealni identitet. Oni koji se ne uklapaju u ovaj ideal smatraju se "drugačijim".¹⁵ Pojedini vide vanjske grupe kao potencijalne prijetnje koje uvode strane norme i vrijednosti, što bi moglo poremetiti lokalni poredak.¹⁶ Stoga će počinitelji svih djela motiviranih mržnjom vjerojatno biti oni koji su najviše inspirirani općim očekivanjima o tome što je idealni identitet društva. Oni nameću ovaj identitet kako verbalnim tako i fizičkim nasiljem nad onima za koje se smatra da krše dominantne norme. Zlostavljanjem "drugačijih"

-
- 11 Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. J., Sanford, R. M. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper; Duriez, B., Van Hiel, A., Kossowska, M. (2005). 'Authoritarianism and social dominance in Western and Eastern Europe: The importance of the sociopolitical context and of political interest and involvement', *Political Psychology*, vol. 26, no. 2, pp. 299-320; Forscher, P. S., Cox, W. T. L., Graetz, N., Devine, P. G. (2015). 'The motivation to express prejudice', *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 109, pp. 791-812. All in: Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). *Causes and motivations of hate crime*, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- 12 Stephan, W. G., Stephan, C. W. (2000). *An integrated threat theory of prejudice*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. In: Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). *Causes and motivations of hate crime*, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- 13 Brown, R. (2010). *Prejudice: Its social psychology*. Chichester: Wiley-Blackwell. In: Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). *Causes and motivations of hate crime*, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- 14 Mackie, D. M., Devos, T., Smith, E. (2000). *Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context*, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 79, no. 4, str. 602-616. U: Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). *Causes and motivations of hate crime*, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- 15 Perry, B. (2001). *In the name of hate: Understanding hate crimes*. New York: Routledge.
- 16 Gadd, D. (2009). *Aggravating racism and elusive motivation*, *British Journal of Criminology*, 49(6), 755-771.

počinitelji zločina iz mržnje šalju jasnu poruku "drugima" da nisu dobrodošli u društvo. Ovakvi pojedinačni činovi nasilja počivaju na stereotipima koji su kulturološki i sustavno integrirani u društvene strukture, a koji se potom koriste za opravdavanje nasilnog ponašanja.¹⁷ Motiviranost da se zaštite stari načini izravno je povezana s nastojanjem da se vlastita grupa održi kohezivnom i netaknutom.¹⁸

U svezi s teorijama i istraživanjem uzročnosti koje smo prethodno prezentirali su i studije koje su istraživale tipologiju počinitelja zločina iz mržnje. Postoji više društvenih, psiholoških i strukturalnih uzroka mržnje i mnogi od tih čimbenika mogu utjecati na odluku počinitelja da počinio zločin iz mržnje. Stoga su istraživači dodatno ispitali motive na kojima počivaju zločini iz mržnje¹⁹ a najistaknutiju tipologiju počinitelja zločina iz mržnje razvili su Levin i McDevitt 1993. te dopunili 2002. godine.

Godine 1993. J. Levin i McDevitt ukazali su na to da se prema motivaciji počinitelji zločina iz mržnje mogu grupirati u tri glavne kategorije.²⁰ Na temelju intervjua s policijskim službenicima, žrtvama i nekoliko počinitelja zločina iz mržnje J. Levin i McDevitt razvili su tipologiju u okviru koje su identificirali tri primarna motiva: počinitelji koji su svoje zločine počinili zbog uzbuđenja, počinitelji koji sebe vide kao branitelje svoga teritorija, i konačno mala grupa počinitelja čija je životna misija postala da oslobode svijet od skupina koje oni smatraju zlima ili inferiornima. Međutim, 2002. godine autori su proveli novu studiju u kojoj su predložili da se postojeća tipologija proširi kategorijom "osvete/odmazde". U osvetničkim zločinima iz mržnje počinitelji djeluju kao odgovor na zločin iz mržnje koji je prethodno počinjen protiv njih ili nekih članova skupine čije zaštićene karakteristike dijele. Tako su neki od zločina iz mržnje počinjeni nakon što su kružile glasine o zločinu iz mržnje počinjenom prema grupi kojoj pripada počinitelj neovisno o tome jesu li te glasine bile istinite ili ne. Stoga je postojećoj tipologiji dodana i osvetnička motivacija.²¹

17 Burnett, D. (2015). How same-sex marriage could ruin civilisation, The Guardian, June. In: Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.

18 Roberts, C., Innes, M., Williams, M., Tregidga, J., Gadd, D. (2013). *Understanding who commits hate crime and why they do it*, Welsh Government Social Research.

19 Byers, B., Crider, B. W., Biggers, G. K. (1999). 'Bias crime motivation: A study of hate crime and perpetrator neutralization techniques used against the Amish', *Journal of Contemporary Criminal Justice*, vol. 15, no. 1, pp. 78-96.; Sin, C. H., Hedges, A., Cook, C., Mguni, N., Comber, N. (2009). Disabled people's experiences of targeted violence and hostility, Research Report 21, Equality and Human Rights Commission; Williams, M., Tregidga, J. (2013). All Wales Hate Crime Project. Race Equality First and Cardiff University. All in: Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.

20 Levin, J., McDevitt, J. (1993). *Hate Crimes: The Rising Tide of Bigotry and Bloodshed*, Boston.

21 McDevitt, J., Levin, J., Bennett, S. (2002). Hate Crime Offenders: An Expanded Typology, *Journal of Social Issues*, Vol. 58, No. 2, str. 303-317.

Radi boljeg pregleda Walters i njegovi suradnici²² predstavili su ove nalaze na sljedeći način:²³

Vrsta počinitelja	Motiv(i)	Drugi uzročnici
Tražitelj uzbuđenja	Uzbuđenje; dosada; nesklonost grupi koja je predmetom napada	Pritisak vršnjaka; alkohol; mačizam; muško/vršnjačko povezivanje
Defanzivni	Zaštita teritorija ili geografskog terena za koji se smatra da pripada počiniteljevoj grupi od 'drugih' novijih zajednica	Percepcija prijetnje socio-ekonomskoj sigurnosti počiniteljeve grupe; socioekonomska deprivacija; bijes; internalizirani sram
Osvetnički	Traženje osвете za (percipirani) napad na počiniteljevu grupu	Percepcija prijetnje/ promjene društvenih i kulturnih normi
Misionarski	Ideološki/svjetonazor; želja za moći	Veze sa ekstremistima/ mrzilačkim grupama; pod utjecajem toksične muškosti; socio-ekonomska deprivacija; bijes; internalizirani sram

Oni su također prepoznali da se navedena tipologija odnosi gotovo isključivo na zločine iz mržnje počinjene *in vivo* iako postoji mnogo incidenata temeljenih na mržnji koji se događaju na internetu (pretežito govor mržnje). Usprkos tome, postoji veoma mali broj istraživanja koja se bave motivacijom počinitelja zločina iz mržnje i govora mržnje (izazivanja mržnje) u *online* sferi. Najopsežnije istraživanje i korisnu tipologiju razvio je Awan²⁴, koji je kreirao *online* tipologiju počinitelja antimuslimanskih zločina iz mržnje. Awan je zaključio da navedena tipologija ukazuje na određene zajedničke ključne karakteristike i motive koji se nalaze u pozadini njihovih djela.

22 Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.

23 Napomena: Tabela je preuzeta iz Walters. M. A., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016).

24 Awan, I. (2014). Islamophobia and Twitter: A typology of online hate against Muslims on social media, *Policy & Internet*, vol. 6, no. 2, pp. 133-50.

Kreiranu tipologiju Awan je predstavio na sljedeći način:²⁵

Tip	Karakteristike
Provokator	Osoba koja pregleda tuđe Twitter račune kako bi potom ciljala osobe koje su povezane s muslimanima
Šegrt	Osoba koja je prilično nova na Twitteru, ali je unatoč tome počela ciljati ljude uz pomoć iskusnijih <i>online</i> zlostavljača
Diseminator/širitelj	Osoba koja tvita i retvita poruke i slike i mržnje na internetu koje su osobito usmjerene na muslimane
Imitator	Osoba koja koristi lažni profil, račun i slike kako bi ciljala pojedince
Pomagač/supočinitelj	Osoba koja se uključuje u razgovore drugih ljudi putem Twittera kako bi ciljala ranjive osobe
Reaktivni	Osoba koja nakon velikog incidenta, kao što je Woolwich, ili problema s imigracijom započinje <i>online</i> kampanju ciljajući tu određenu skupinu ili pojedinca
Pokretač	Osoba koja redovito mijenja svoj Twitter račun kako bi nastavila ciljati nekoga s drugog profila
Profesionalac	Osoba koja ima veliki broj pratitelja na Twitteru i koja je neovisno o posljedicama pokrenula ili će pokrenuti veliku kampanju mržnje protiv pojedinca ili grupe ljudi samo zato što su muslimani. Ova će osoba također imati višestruke Twitter račune, koji su svi usmjereni na muslimanske zajednice

U konačnici je bitno naglasiti da su adekvatna tipologija počinitelja i razumijevanje njihove motivacije ključni za kreiranje strategija prevencije, istraživanje slučajeva izazivanja mržnje, procesuiranje i sankcioniranje.

²⁵ Napomena: Tabela je preuzeta iz Awan (2014).

3. Studija slučaja u Bosni i Hercegovini

Nakon prezentiranja teorijskog okvira, u ovom dijelu prikazani su nalazi studije slučaja koja je kreirana, prilagođena i provedena sukladno bosanskohercegovačkom kontekstu. Navedena studija slučaja sastoji se od kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja koje je izvršeno sljedećim istraživačkim metodama:

U okviru ove studije izvršena je višemetodska analiza kojom su ispitane karakteristike, motivacija i ponašanje pojedinaca koji su počinili kazneno djelo izazivanja mržnje u Bosni i Hercegovini od 2018. do 2022. godine u apsolutnom uzorku.

Analize u okviru studije organizirane su u tri ključne faze, i to kako slijedi:

- ▶ Strukturirani pregled objavljenih akademskih i *policy* orijentiranih istraživanja čija je svrha unapređenje razumijevanja ranijim istraživanjima utvrđenih karakteristika i motiva osoba koje sudjeluju u vršenju predrasudno motiviranih djela (izazivanja mržnje i zločina iz mržnje).
- ▶ Kvantitativna analiza demografskih i osobnih karakteristika počinitelja kaznenih djela koje se mogu dovesti u vezu s njihovom motivacijom za samo počinjenje kaznenog djela.
- ▶ Intervju i odnosna analiza s počiniteljem presuđenim za počinjenje kaznenog djela izazivanja mržnje.

Kvantitativna analiza demografskih i osobnih karakteristika počinitelja izvršena je na temelju odnosnih podataka koji su bili dostupni u presudama. Analiza

dobivenih podataka izvršena je putem tematske analize²⁶ dopunjene analizom sadržaja tamo gdje je to bilo potrebno.²⁷

Pored analize kvantitativnih podataka iz presuda prvotni plan je obuhvaćao i seriju intervjua s počiniteljima koji su osuđeni za počinjenje kaznenog djela izazivanja mržnje.²⁸ Ovaj dio istraživanja izvršen je metodom studije slučaja uz dubinsku analizu jednog pravomoćno presuđenog slučaja izazivanja mržnje. Korištena metoda prikladna je za istraživanje društvenih fenomena unutar njihovog stvarnog konteksta i omogućava korištenje višestrukih dokaznih izvora.²⁹ S obzirom na to da je metoda studije slučaja iznimno blagotvorna za dubinsko razumijevanje ispitivanog fenomena, ista je pogodna za sveobuhvatnu analizu motivacije za počinjenje kaznenih djela izazivanja mržnje.

Sukladno navedenom cilju na temelju baze podataka izrađene iz presuda koje smo dobili na prethodno objašnjeni način, identificirali smo osuđene počinitelje te smo za njima proveli opsežnu potragu putem različitih društvenih mreža (Facebook, Instagram, Twitter X). S obzirom na to da je broj identificiranih počinitelja na društvenim mrežama bio iznimno mali, pozivno pismo za sudjelovanje u istraživanju poslano je i putem pošte (adresa je preuzeta iz presuda). U konačnici, iako je svrha studije prezentirana na neprijeteći način, samo jedan počinitelj bio je spreman sudjelovati u istraživanju te je tako osigurao ključne podatke za ovaj dio studije.

Intervjuiranje je izvršeno polustrukturiranim kvalitativnim intervjuom koji se temeljio na nizu unaprijed pažljivo pripremljenih pitanja. Pitanja su korištena za otvaranje rasprave i daljnje produbljivanje interesantnih tema, umjesto ograničavanja odgovora ispitanika.³⁰ Naime, kvalitativni intervju omogućuje istraživanje osjetljivih tema,³¹ čime se olakšava nesmetan tijek komunikacije o osjetljivim pitanjima koja se odnose na slučajeve. Prije početka intervjua sugovornik je zamoljen za dopuštenje za snimanje intervjua, no kako je on to odbio tijekom intervjua vođene su obimne zabilješke.

U konačnici, valjanost istraživanja postignuta je korištenjem strategije triangulacije, koja je jedna od najpopularnijih tehnika u postizanju vjerodostojnosti rezultata.³² Podaci dobiveni intervjuom dopunjeni su rezultatima kvantitativnog istraživanja. Provjera i potvrđivanje rezultata putem više tehnika i izvora podataka povećala je valjanost i pouzdanost nalaza.

26 Miles, M., Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. 2nd ed. London: Sage Publication Inc.

27 Budući da analiza sadržaja nosi rizik ignoriranja konteksta i višestrukih značenja, njezina kombinacija s tematskom analizom smanjuje ovaj problem.

28 Tonkiss, F. (2006). Using focus groups. In: C. Seale, ed. (2006). *Researching Society and Culture*. 2nd ed. London: SAGE Publications. Ch. 15.

29 Yin, R. (1989). *Case Study Research*. Sage Publication, California.

30 Bryman, A. (2004). *Social Research Methods*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.

31 Byrne, B. (2006). Qualitative interviewing. In: C. Seale, ed. 2006. *Researching Society and Culture*. 2nd edition, London: SAGE Publications. Ch.14.

32 Steinke, I., (2004). Quality Criteria in Qualitative Research. In: U. Flick, E. von Kardorff, I. Steinke, eds. (2004). *A Companion to Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd. Ch.4.7.

4. Ključni nalazi kvantitativnog dijela istraživanja

4.1. Uzorak

Analizirani uzorak čini ukupno 17 slučajeva izazivanja mržnje sa 24 počinitelja. U jednom predmetu donesena je oslobađajuća presuda, dok je u 16 slučajeva protiv 23 počinitelja donesena osuđujuća presuda. Stoga je analizom obuhvaćeno 16 slučajeva koji su rezultirali osuđujućom presudom, dok slučaj sa oslobađajućom presudom nije dio studije.

4.2. Izazivanje mržnje po zaštićenoj osnovi

Na samom početku istraživanja izvršena je analiza izazivanja mržnje po zaštićenoj osnovi.³³

³³ U KZBiH i KZFBiH izazivanje mržnje vezano je za nacionalnu, rasnu i vjersku pripadnost kao zaštićenu osnovu, dok je KZRS i DD BDBiH izazivanje mržnje vezano za nacionalnu, rasnu, vjersku ili etničku pripadnost, boju kože, spol, seksualnu orijentaciju, invaliditet, rodni identitet, podrijetlo ili druga svojstva kao zaštićenu osnovu.

Rezultati ukazuju na to da je više od polovine (56,25%) svih osuđenih predmeta temeljeno na nacionalnoj mržnji kao zaštićenoj osnovi. Profesija³⁴ i mješovita motivacija na temelju nacionalne i etničke mržnje pojavila se samo jednom (svaka od njih) dok se mješovita motivacija na temelju vjerske i nacionalne mržnje pojavila pet puta.

4.3. O počiniteljima

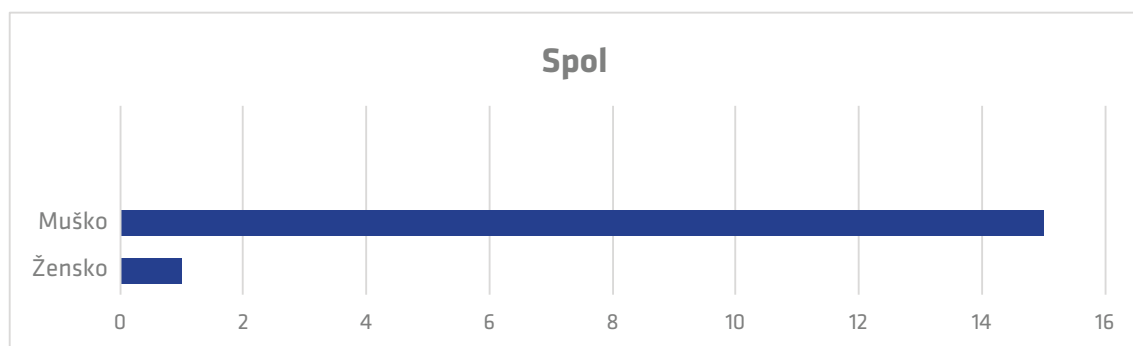
Tko su osuđeni počinitelji kaznenih djela izazivanja mržnje? Kako bismo razumjeli prirodu samih zločina motiviranih mržnjom, korisno je razumjeti više o tipovima ljudi koji počinju mržnjom motivirana kaznena djela. Dob, spol i ranije prijestupništvo bitni su čimbenici u razumijevanju tipova osoba koje vrše zločine motivirane mržnjom. U sljedećim grafikonima dati su detaljni podaci o počiniteljima osuđenim za počinjenje kaznenih djela iz mržnje.

Spol

Našu analizu započinjemo spolom počinitelja:

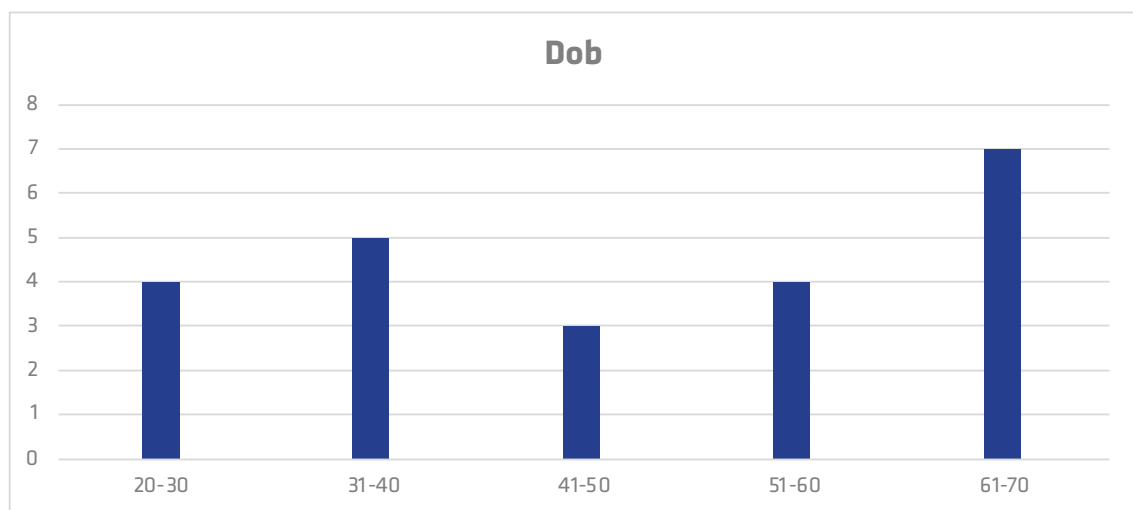
Iz prezentiranih podataka vidljivo je da su gotovo svi počinitelji (95,65%) bili muškarci, dok se u ukupnom uzorku kao počiniteljica pojavljuje samo jedna žena (4,38%). Bitno je naglasiti da je jedina počiniteljica djelo počinila sa suprugom u svojstvu supočiniteljice te da ne postoji niti jedno djelo koje je žena/počiniteljica izvršila samostalno.

³⁴ U KZRS (čl. 359.) lista zaštićenih karakteristika (osnova) je otvorena (*ili kakvih drugih osobina*) ostavljajući mogućnost da se bilo koja druga karakteristika (osnova) može smatrati zaštićenom. Dakle, u jednom slučaju napadnuto zaštićeno obilježje bila je profesija/zanimanje (policijски službenici).

Dob

Glede dobi, analizom je utvrđeno da je prosječna dob osuđenih počinitelja 47 godina (prosjek = 47,47). Najveći broj počinitelja pripada kategoriji od 61 do 70 godina (30,43%), dok je najmanje počinitelja u kategoriji od 41 do 50 godina (13%).³⁵

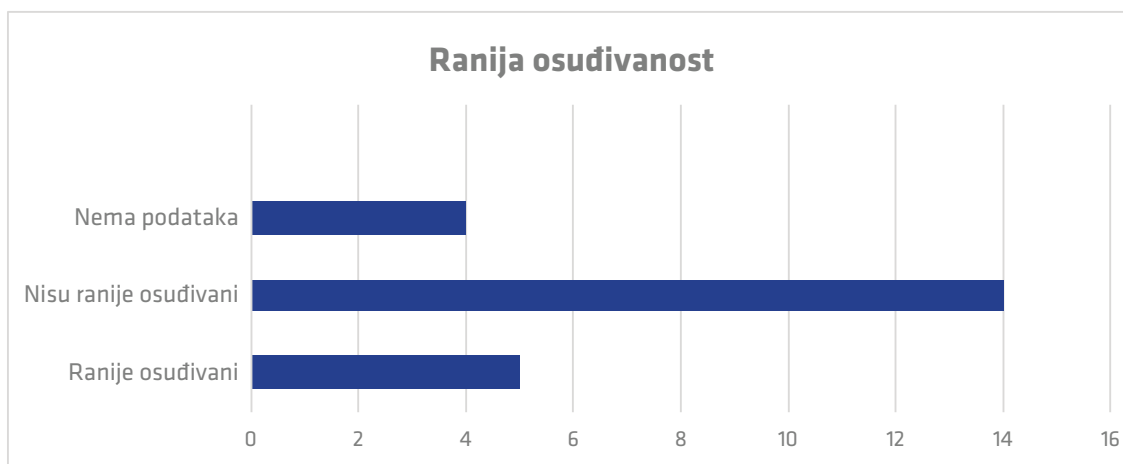
Ranija osuđivanost

Naime, različita istraživanja sugeriraju da počinitelji zločina motiviranih mržnjom imaju tendenciju ranije osuđivanosti, gdje veći broj prijestupnika osuđenih za rasno motivirana kaznena djela imaju povijest recidivizma, a počinitelji koji su involvirani u ekstremističke grupe imaju povijest nasilnih djela.³⁶ Suprotno navedenome, iz provedene analize podataka vidljivo je da više od polovine počinitelja

³⁵ U ispitivanom razdoblju bila su i dva presuđena predmeta u kojima su počinitelji bili maloljetne osobe, no zbog mogućih problema s kvalitativnim dijelom istraživanja odlučeno je da ti slučajevi neće biti uključeni u studiju.

³⁶ Walters, M., Brown, R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime. Equality and Human Rights Commission Research Report 102. Dostupno na: www.cycj.org.uk <https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/research-report-102-causes-andmotivations-of-hate-crime.pdf>

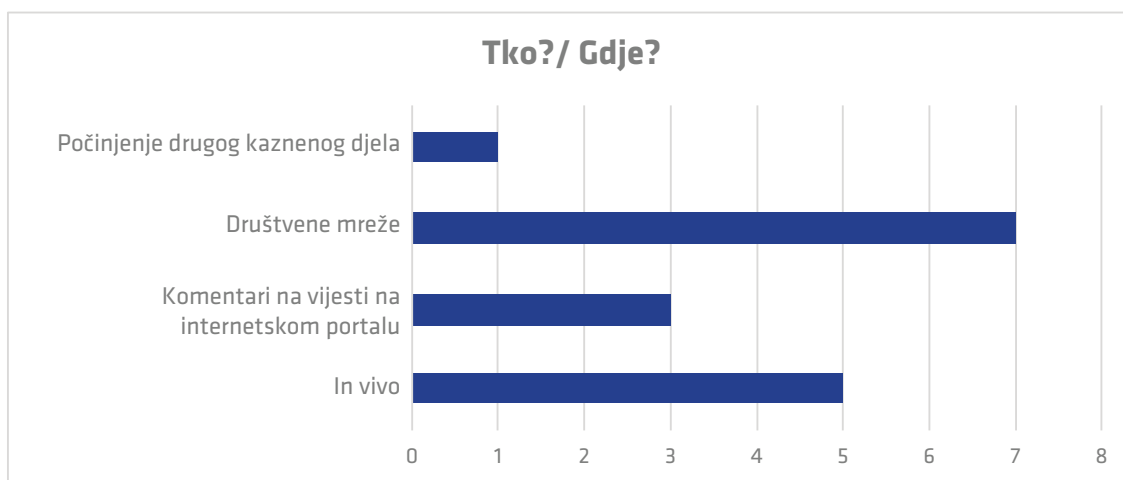
(60,87%) nije ranije osuđivano, približno jedna četvrtina počinitelja je ranije osuđivana (21,73%), dok za četiri počinitelja (17,39%) u presudama nema podataka o ranijoj osuđivanosti.

O kaznenom djelu

Poznavanje pozadinskih informacija o počiniteljima daje dio slike koja nam pomaže da bolje razumijemo kaznena djela izazivanja mržnje. Ipak, također moramo razumjeti koje su vrste ponašanja u počinjenju djela najčešće prisutne: postoji li neki vremenski obrazac, određeni specifični načini počinjenja, poznaju li počinitelji žrtve i slično.

Tko?/ Gdje?

Glede načina ili mjesta počinjenja djela u većini slučajeva (oko polovine svih analiziranih predmeta) djela su počinjena putem društvenih mreža. U pet slučajeva

počinitelj je koristio Facebook, u jednom Instagram i u jednom Telegram. U pet slučajeva (31,25%) djela su počinjena *in vivo*, uz neposredni verbalni kontakt sa žrtvama. Tri puta (18,75%) djelo je počinjeno putem komentara određene vijesti na internetskim portalima i jednom (6,25%) putem počinjenja drugog kaznenog djela (kao kvalificirani oblik izazivanja mržnje).

Glede vremenskog obrasca i prethodnog poznanstva počinitelja i žrtava nije bilo značajnijih rezultata.

Broj počinitelja po djelu

U većini slučajeva počinitelji su djelovali sami (75%), dok su u jednoj četvrtini slučajeva (25%) djelovali sa supočiniteljima. U dva slučaja djelo su počinila dva supočinitelja, u jednom slučaju tri i u jednom slučaju četiri supočinitelja. Stoga možemo zaključiti da je većinu slučajeva kaznenih djela izazivanja mržnje u Bosni i Hercegovini počinio jedan počinitelj koji je djelovao samostalno.

5. Ključni nalazi kvalitativnog istraživanja³⁷

5.1. Opis slučaja

Na "Top portalu" objavljena je vijest o obilježavanju praznika Velike Gospojine³⁸ u Blagaju, kome je prisustvovalo preko tri stotine vjernika i gostiju drugih nacionalnosti i vjeroispovijesti. Nakon objave vijesti četiri počinitelja su to komentirala u sekciji komentara. Prvi komentar je glasio:

◇ Mogu do prvog diranja muslimana poslije toga ima da se zapitaju da li da se pojavljuju tu. Da se na Bajram diraju muslimani u Gacku a da vi dolazite bez problema? Ne ide (znak smiješka). Sad za sad ste dobro došli u moju avliju i dok vi ne dirate moje niko neće dirati vas (znak smiješka). Do vas je, pa bujrum (znak smiješka). Kao i Branimir Borovčanin slušaj pope!!! Svi mi znamo odakle se prosulo sranje po balkanu, iz vaše Crkve i vaše akademije nauka. Cijeli svijet to zna valjda niko nije glup da mu se sada proda neka druga priča. Pope ti jesi u mojoj avliji ne dovodi sebe u zabludu a temelji su u svakom haremu od ovog u Blagaju do Sutine. Moju prvu srušiste i sve popaliste i poubijaste u ime tog nekog vašeg boga. Pa i mog dedu imama đuturuma od preko sedamdeset godina pope. Čovjek koji je nahranio više srpskih usta nego što ćeš ti za tvoja tri života. I halal im to što ih je nahranio. I jesi pope u mojoj avliji nemoj to zaboraviti. I nema mi logike pope da se boji otići klanjati bajram u Gacko jer redovno pred bajramsko veselje tvog naroda ne može proći bez kokarda pjesama o pokoljima

37 Presuda br. 58 0 K 223171 20 K (6. 12. 2022.)

38 Pravoslavni vjerski praznik (u BiH ga obilježavaju pretežito Srbi).

- ◇ i ubijanju što ti dobro znaš pope. Ti to dobro znaš...ne organizuje se na pijanim sijelima takvo nešto. E pope ne treba se narod uznemiravati, zašto bi (smiješak).
- ◇ Naravno isto kao i moj narod u Gacku što ne treba uznemiravati zar ne? I pope je li vas neko možda uznemirava ovdje? Nije pope niko vam ni a nikad rekao pa ti sebi dade neko pravo da se šta? Uvrijediš ili furaš u zaštitnika nebeskog naroda?
- ◇ Nema potrebe da mi pišeš u messenger sve što ima da kažem ovdje ću da kažem.
- ◇ E pope to je demokratija. Bez ikakve prijetnje (smiješak).

Nakon njegovog komentara oglasili su se i ostali počinitelji osuđeni ovom presudom.

5.2. O počinitelju

Počinitelj je muškarac, rođen u Trebinju. U trenutku počinjenja djela imao je 37 godina. Završio je srednju školu, TV mehaničar je, razveden i ima dvoje djece. U vrijeme počinjenja djela, kao i sada, živi u Blagaju, općina Mostar. Bošnjak je i ranije je osuđivan za kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti.

5.3. O djelu

Glede načina ili mjesta počinjenja djela isto se dogodilo *online* na internetskom portalu u rubrici za komentare. Počinitelj je prilikom ostavljanja komentara djelovao sam, a nakon njegovog komentara još trojica, njemu nepoznata počinitelja, također su ostavila svoje komentare vezane uz njegov.

5.4. Počiniteljevo viđenje

Sugovornik svoju priču započinje osvrtom na svoje djetinjstvo i rat u Bosni i Hercegovini, ističući da je rođen u Trebinju (gdje se nalazila jedina bolnica/porodilište za to područje), no da je živio u malom selu u Gacku, u istočnoj Hercegovini. Potječe iz patrijarhalne obitelji u kojoj su članovi obitelji s očeve strane bili vjernici, a pripadnici dijela obitelji s majčine strane i ne toliko. Njegov djed je bio imam. Kada je imao deset godina, počeo je rat u Bosni i Hercegovini. Na samom početku rata u napadu na njegovo selo poginuli su mu djed i rođak, dok su njegovog oca radne kolege odvele u logor:

- ◇ Tog dana je otišao na posao i na pauzi za ručak neki od njegovih radnih kolega su se presvukli u uniforme, vratili se na posao, uhitili ga i poslali direktno u logor,
- ◇ dok su žene i djeca bili prisiljeni napustiti svoje domove i otići.

Prilikom njihovog odlaska, pred njima, ubijeni su jedini brat njegove majke i dva bratića. Nakon protjerivanja otišli su u Makedoniju, gdje su živjeli do očeve razmjene

iz logora. Potom su se vratili u Bosnu i Hercegovinu i nastanili u Blagaju, gdje on i dalje živi. Sugovornik navodi da su ga ta iskustva obilježila za cijeli život, ali da razumije da je rat bio politička igra koja je podjednako pogodila svakog *običnog malog čovjeka* u Bosni i Hercegovini.

Od tada nastavlja život u Blagaju, gdje, kako je i sam svjestan, po nacionalnom i vjerskom opredjeljenju pripada dominantnom stanovništvu (Bošnjaci muslimani). Naveo je da neovisno o iskustvima iz djetinjstva ne misli da su svi Srbi isti (loši, agresori, ratni zločinci itd.) te da ima suradnike i prijatelje koji su Srbi i/ili pravoslavci.

Također ističe da se ni 35 godina nakon rata u Gacku, gdje je proveo djetinjstvo i gdje i dalje voli otići u džamiju za ramazan i Bajram, ne osjeća dobrodošao, ukazujući na to da uvijek postoje neke tenzije kada Bošnjaci/muslimani dođu u Gacko na obilježavanje vjerskih praznika.

◇ Želim da moja djeca posjete mjesta odakle je potekla cijela moja obitelj, da upoznaju svoje korijene, zemlju svojih prapraotaca, i da se osjećaju sigurno i poštovano, što sada nije slučaj. Da budu slobodni da u Gacku budu ono što jesu, kao što je to slučaj u Blagaju, i da slobodno prakticiraju ono što žele.

Ističe da nikada neće zaboraviti ono što se dogodilo njemu i njegovoj obitelji, no da osuđuje zločine sa *svih strana*, neovisno o tome tko ih je počinio.

Upitan za objavu koju je ostavio na portalu, istakao je da je njegova reakcija povezana, i na neki način isprovocirana, s nedavnim dešavanjima u Gacku. U prethodnom periodu nepoznata osoba je u više navrata ostavljala izmet na pragu mjesne džamije u Gacku, a jednom prilikom je također nepoznata osoba ostavila svinjsku glavu na ogradi te iste džamije. U to vrijeme počinitelji ovih djela bili su nepoznati, a sami slučajevi neriješeni. Također, odnosna vijest, na koju je komentirao, objavljena je u vrijeme obilježavanja godišnjice velikog stradanja i raseljavanja Bošnjaka iz Gacka. U tim okolnostima, a kada je vidio vijest, reagirao je impulzivno, objasnivši sadržaj svog posta kao isticanje čistog činjeničnog stanja, bez ikakve namjere da bilo što vrijeđa, provocira ili potakne, već samo da ukaže na istinu:

◇ Nije pravedno da se Bošnjaci i njihova vjera tretiraju na takav način u Gacku, dok Srbi mogu slobodno slaviti svoje vjerske praznike u Blagaju. Zašto se Srbi u Gacku prema Bošnjacima ne ponašaju isto kao što se Bošnjaci u Blagaju ponašaju prema njima? Nije fer. Samo sam to htio istaći. Zapravo, to je cijela istina.

S njegove točke gledišta, njegov post ni na koji način nije bio prijeteći i nije ni slutio da može druge potaći na bilo kakve radnje, verbalne ili fizičke, te ističe da je bio iznenađen kada se to dogodilo. Tim više što taj portal nema veliku vidljivost. I

još jednom ističe da s njegove točke gledišta njegova izjava nije bila mrzilačka niti potičuća, već samo isticanje nečega što je istina.

Nadalje, istaknuo je kako je ranije imao susret s popom kojemu se obratio u svom komentaru. Naime, oko godinu i pol dana prije ovog događaja susreo ga je na jednom poslovnom skupu u mjesnoj općini kojom prilikom je pop verbalno napao jednog od njegovih kolega koji je Srbin, a on ga je branio i raspravljao se s popom, no da taj prethodni događaj nije imao nikakvog utjecaja na njegov komentar.

Na pitanje što misli o tome kako su se nakon njegovog komentara osjećali pop i Srbi koji žive u ovoj općini, rekao je da mu nije jasno zašto bi se itko osjećao uplašeno ili ugroženo ovakvim komentarom jer je sve što je rekao istina. Također je istaknuo da su Srbi više nego dobrodošli u Blagaj i Mostar, te da svi Srbi iz Nevesinja rade u Mostaru i da na tim prostorima nemaju nikakvih problema.

- ◇ Nevesinje živi od Mostara (misli se na Srbe koji rade u Mostaru), a 100 kilometara od
- ◇ Mostara Bošnjak ne može otići ni u džamiju na službu bez provokacija i problema.

Također je istakao da je sličan komentar ostavio i na jednom internetskom portalu u svezi s ubijanjem djece (Hrvata) u Konjicu od strane Bošnjaka, osuđujući taj zločin i one koji su ga počinili, ali kako je i on Bošnjak to nije bila "velika stvar".

- ◇ Protivim se svakoj vrsti nedjela, neovisno o nacionalnosti ili vjeri. Ako nešto nije
- ◇ u redu, treba se tako i nazvati.

Upitan za mišljenje o činjenici da negativni narativi potiču mržnju i dodatno raspiruju animozitet među građanima njegove općine i cijele Bosne i Hercegovine, istakao je da je svjestan te mogućnosti, no da najgore narative šire političari te da iste možemo vidjeti u vijestima, na televiziji itd. svaki dan i da je takva vrsta verbalizacije postala nova normalnost.

Pri završetku intervjua još jednom je istakao da ni sada svoje riječi ne doživljava kao govor mržnje ili poticanje na mržnju (neovisno o tome što su drugi napisali nakon njegovog komentara) te da širenje mržnje ili poticanje na mržnju nije bila njegova namjera, već jednostavno iznošenje činjenica i da će govoriti istinu neovisno o nacionalnosti ili vjeri upletenih.

6. Diskusija i zaključci

U ovom posljednjem dijelu analize prezentirani su ključni nalazi. Analiza je provedena s ciljem utvrđivanja i prezentiranja sveobuhvatnog pregleda onoga što je poznato o počiniteljima i samom počinjenju kaznenih djela izazivanja mržnje, s posebnim naglaskom na stanje u Bosni i Hercegovini. Proučavane su karakteristike, motivi i ponašanje počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje u Bosni i Hercegovini. Kako bi se to postiglo, napravljen je pregled literature te su provedene kvantitativne i kvalitativne analize.

Na temelju strukturiranog pregleda literature utvrđeno je da se manje pozornosti posvećuje počiniteljima kaznenih djela izazivanja mržnje nego počiniteljima zločina iz mržnje. Iako postoje opće motivacijske teorije koje se mogu koristiti za propitivanje i objašnjavanje motivacije počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje, postoji hitna potreba za dubljim razumijevanjem i istraživanjem motivacijskih čimbenika koji dovode do počinjenja tih djela. Trenutno su dostupne opće motivacijske teorije, teorije o motivaciji počinitelja zločina iz mržnje i srodne tipologije te tipologije *online* prijestupnika, koje se mogu koristiti za ispitivanje motivacije počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje s obzirom na to da sva ta ponašanja imaju korijen u mržnji. Unatoč tome, buduća istraživanja trebala bi razviti specifičnu tipologiju počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje kako bi se poboljšalo razumijevanje motivacije i karakteristika počinitelja ove vrste kaznenih djela.

U drugom dijelu istraživanja ispitane su demografske i osobne karakteristike počinitelja kaznenih djela koje se mogu povezati s njihovom motivacijom za počinjenje, kao i specifične karakteristike samih kaznenih djela. Na temelju rezultata ovog dijela istraživanja moguće je prikazati profil najčešćih počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje te uobičajene oblike ponašanja prilikom počinjenja tih djela.

Kada je riječ o izazivanju mržnje prema zaštićenim osnovama, najveća je vjerojatnost da će osobe biti napadnute na temelju nacionalne pripadnosti kao zaštićene karakteristike. Analizom demografskih i osobnih karakteristika počinitelja te obilježja kaznenih djela zaključeno je da će najvjerojatniji počinitelj biti muškarac u dobi od 61 do 70 godina koji nije ranije osuđivan. Najčešće će djelovati samostalno, koristeći se društvenim mrežama kao sredstvom za počinjenje djela.

Profil počinitelja i djela	
Spol	Muško
Dob	61-70
Ranija osuđivanost	Neosuđivan
Tko?/ Gdje?	Na društvenim mrežama
Broj počinitelja po djelu	Djeluje samostalno

U posljednjem dijelu istraživanja, metodom studije slučaja i dubinskim intervjuom s počiniteljem osuđenim za kazneno djelo izazivanja mržnje, nastojala se utvrditi tipologija počinitelja ove vrste kaznenih djela. Analizom podataka dobivenih intervjuom, u kontekstu ranije razmatrane motivacije i tipologije počinitelja, utvrđeno je da ovaj počinitelj, prema tipologiji koju su uspostavili J. Levin i McDevitt, a predstavili Walters i suradnici, djelomično pripada obrambenom a djelomično osvetničkom tipu počinitelja. Prema Awanovoj tipologiji prijestupnika može se svrstati u reaktivni tip, koji nakon određenog incidenta započinje *online* aktivnost usmjerenu na specifičnu skupinu ili pojedinca.

Nažalost, s obzirom na to da je proveden samo jedan intervju, nije bilo moguće razviti profil počinitelja kaznenih djela izazivanja mržnje u kontekstu Bosne i Hercegovine koji bi se mogao generalizirati.

Naposljetku, uz sva ograničenja koja su se pojavila tijekom ovog istraživanja, prikazani rezultati ipak mogu pružiti važan uvid u motivaciju počinitelja, što se može iskoristiti za bolje razumijevanje ovih negativnih društvenih pojava te za unaprjeđenje strategija prevencije, istrage, kaznenog progona i sankcioniranja.

Bibliografija

- ▶ Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J. and Sanford, R. M. (1950). The authoritarian personality. New York: Harper. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016) Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ APA Dictionary of Psychology, Available at: <https://dictionary.apa.org/motivation>
- ▶ APA Dictionary of Psychology, Available at: <https://dictionary.apa.org/intrinsic-motivation>
- ▶ APA Dictionary of Psychology, Available at: <https://dictionary.apa.org/extrinsic-motivation>
- ▶ Awan, I. (2014). Islamophobia and Twitter: A typology of online hate against Muslims on social media, Policy & Internet, vol. 6, no. 2, pp. 133–50. Available at: <https://www.open-access.bcu.ac.uk/9860/1/Islamophobia%20and%20Twitter.pdf>
- ▶ Bandhu, D., Mohan, M. M., Prashanth Nittala, N.A., Jadhav, P., Bhadauria, A., Saxena, K.K. (2024). Theories of motivation: A comprehensive analysis of human behaviour drivers. Acta Psychologica, Volume 244, Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001691824000544>
- ▶ Blažević, J. (2019). Izvješće o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine. Sarajevo: Sarajevo Open Centre.
- ▶ Brown, R. (2010). Prejudice: Its social psychology. Chichester: Wiley-Blackwell. Pp. 7. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016) Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Bryman, A. (2004). Social Research Methods. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.
- ▶ Burnett, D. (2015). How same-sex marriage could ruin civilisation, The Guardian, June. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Byers, B., Crider, B. W. and Biggers, G. K. (1999). 'Bias crime motivation: A study of hate crime and perpetrator neutralization techniques used against the Amish', Journal of Contemporary Criminal Justice, vol. 15, no. 1, pp. 78-96. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Byrne, B. (2006). Qualitative interviewing. In C. Seale, ed. 2006. Researching Society and Culture. 2nd edition, London: SAGE Publications. Ch.14.
- ▶ Duriez, B., Van Hiel, A. and Kossowska, M. (2005). 'Authoritarianism and social dominance in Western and Eastern Europe: The importance of the so-

- ciopolitical context and of political interest and involvement', *Political Psychology*, vol. 26, no. 2, pp. 299-320. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Forscher, P. S., Cox, W. T. L., Graetz, N. and Devine, P. G. (2015). 'The motivation to express prejudice', *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 109, pp. 791-812. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016) Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
 - ▶ Gačanica, L., Finkeldey, C. (2021). Calling War Atrocities by their Right Name: Regulating a Ban on Denial, Trivialisation, Justification or Condonation of Genocide, The Holocaust, Crimes Against Humanity or War Crimes. Sarajevo: ForumZDF.
 - ▶ Gadd, D. (2009). Aggravating racism and elusive motivation, *British Journal of Criminology*, 49(6), 755-771.
 - ▶ Hockenbury, D.H., Hockenbury, S.E. (2011). *Discovering Psychology*, Fifth edition, New York. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Rabat_threshold_test.pdf
 - ▶ Levin, J., McDevitt, J. (1993). *Hate Crimes: The Rising Tide of Bigotry and Bloodshed*, Boston.
 - ▶ Mackie, D. M., Devos, T. and Smith, E. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 79, no. 4, pp. 602-16. In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
 - ▶ Marcinkiewicz, P. (2011). Offender's motivation as a premise for criminal liability, "Prokuratura i Prawo", No. 5, pp. 24-38.
 - ▶ McDevitt, J., Levin, J., Bennett, S. (2002). Hate Crime Offenders: An Expanded Typology, "Journal of Social Issues", Vol. 58, No. 2, pp. 303-317.
 - ▶ Miles, M., Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. 2nd ed. London: Sage Publication Inc.
 - ▶ Perry, B. (2001). *In the name of hate: Understanding hate crimes*. New York: Routledge.
 - ▶ Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence and Prohibiting incitement to discrimination, hostility or violence – Policy brief (2012) Article 19 and United Nations, Human Rights Office of the High Commissioner: One-pager on "incitement to hatred".
 - ▶ Roberts, C., Innes, M., Williams, M., Tregidga, J. and Gadd, D. (2013). Understanding who commits hate crime and why they do it, Welsh Government Social Research.

- ▶ Sin, C. H., Hedges, A., Cook, C., Mguni, N. and Comber, N. (2009). Disabled people's experiences of targeted violence and hostility, Research Report 21, Equality and Human Rights Commission, In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Skinner, Ch.E. (1971). Educational psychology, Warszawa.
- ▶ Steinke, I. (2004). Quality Criteria in Qualitative Research. In: U. Flick, E. von Kardorff & I. Steinke, eds. (2004). A Companion to Qualitative Research. London: SAGE Publications Ltd. Ch.4.7.
- ▶ Stephan, W. G., Stephan, C. W. (2000) An integrated threat theory of prejudice. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates in: In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Tonkiss, F. (2006). Using focus groups. In: C. Seale, ed. (2006). Researching Society and Culture. 2nd ed. London: SAGE Publications. Ch. 15.
- ▶ Verdict no. 58 0 K 223171 20 K (6.12.2022.).
- ▶ Walters, M, Brown, R and Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime. Equality and Human Rights Commission Research Report 102. Available at: www.cycj.org.uk 85 <https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/research-report-102-causes-andmotivations-of-hate-crime.pdf>
- ▶ Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Williams, M. and Tregidga, J. (2013). All Wales Hate Crime Project. Race Equality First and Cardiff University, In: Walters. M.A., Brown,R., Wiedlitzka, S. (2016). Causes and motivations of hate crime, Equality and Human Rights Commission Research report 102, Equality and Human Rights Commission.
- ▶ Yin, R. (1989). Case Study Research. Sage Publication, California.

Zakoni i propisi

- ▶ Kodeks o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija koji je donijela Regulatorna agencija za komunikacije za oblast elektronskih medija, <https://docs.rak.ba//articles/333eb24f-ca18-4ef2-a9ab-8f402e-8a4f40.pdf>
- ▶ Kodeks za štampu Bosne i Hercegovine, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini, https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9
- ▶ Kodeks o komercijalnim komunikacijama, <https://www.rak.ba/hr/articles/107>
- ▶ Kazneni zakon Bosne i Hercegovine, http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/ba/krivicni_zakon_3_03_-_bos.pdf.
- ▶ Kazneni zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, <https://skupstina-bd.ba/3-zakon/ba/Krivic--ni%20zakon%20Brc--ko%20Distrikta%20BiH/05B19-20%20Krivic--ni%20zakon%20-precisceni%20tekst.pdf>
- ▶ Kazneni zakonik Republike Srpske, <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicni-zakon-republike-srpske.html>
- ▶ Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine, http://www.oss.ba/dokumenti/Krivicni_zakon_FBIH.pdf.
- ▶ Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona Bosne i Hercegovine | Office of the High Representative (ohr.int)
- ▶ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, https://izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/Izborni_zakon_PRECISCENI_TEKST-bos.pdf
- ▶ Zakon o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, <http://www.mpr.gov.ba/biblioteka/zakoni/bs/ZAKON%20o%20slobodi%20vjere.pdf>
- ▶ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/ZoRS_32_10_B.pdf
- ▶ Zakon o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/Zakon%20o%20zabrani%20diskriminacije.pdf>

Ovaj dokument je pripremljen uz finansijsku podršku Evropske unije i Vijeća Evrope kroz projekat "Ka jednakoj, inkluzivnoj i tolerantnoj Bosni i Hercegovini" u okviru zajedničkog programa "Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku 2023-2026", te od strane Nacionalne fondacije za demokratiju (NED) kroz projekat koji implementira Atlantska inicijativa. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije, Vijeća Evrope ili Nacionalne fondacije za demokratiju (NED).

Zemlje članice Evropske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokratije i održivog razvoja, zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija poklanja posebnu pažnju razmjeni postignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

www.europa.eu

Vijeće Evrope je glavna organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope su potpisale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i pravnu državu. Evropski sud za ljudska prava kontroliše implementaciju Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i
implementira Vijeće Evrope